

LITERATURA

**Svět je nádherná kniha,
ale nemá smysl pro ty,
kdo neumějí číst.**

(Carlo Goldoni)

Jak se vyznat v pojmech? Aneb literární druhy:

Julie:

Romeo, ó Romeo! – proč's Romeo?
Své jméno zapři, otce zřekni se,
neb, nechceš-li, mně lásku přísahěj,
a nechci dál být Capuletová.

Romeo (*stranou*):

Mám dále naslouchat, či promluvit?

Julie:

Jen jméno tvé mým nepřítelem jest;
ty's jen ty sám a nejsi Montekem.
Co jest to Montek? Ruka, ani noha,
ni paž, ni tvář, ni jiná část, jež vlastní
jest člověku. Ó, jiné jméno měj!

SHAKESPEARE, W. *Romeo a Julie*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2011 (s. 49; upraveno)

DRAMA jako literární druh:

- drama z řec. dráma = akce, čin, skutek
- má děj, který se uskutečňuje pouze formou dialogů/monologů
- střed děje tvoří dramatický konflikt
- jednání, scény a výstupy (jednání druhé, scéna druhá, vystupuje Julie a Romeo)
- scénické poznámky
- předurčeno k provedení na scéně, většinou divadelní (k tzv. inscenaci)
- př. **dramatických žánrů**: tragédie, komedie aj.

Strýc Vernon ze sebe vydal podivný skřehot. „Žádám, abyste okamžitě odešel, pane!“ vykvikl. „To je přece vloupání!“

„Zavři zobák, Dursley, ty nádivo jeden,“ odsekl obr. Natáhl se přes okraj pohovky, vytrhl strýci Vernonovi z rukou pušku, udělal na hlavní uzel, jako by byla z gumy, a mrštil jí do kouta.

„Abych nezapomněl, Harry,“ řekl obr a otočil se k Dursleyovým zády, „všecko nejlepší k narozeninám. Tadydle jsem ti něco přines – možná jsem si na to cestou někde sednul, ale určitě ti přijde k chuti.“

Z kteréśi vnitřní kapsy svého černého svrchníku vytáhl poněkud pomačkanou krabici. Harry ji roztřesenými prsty otevřel. Uvnitř byl velký, upatlaný čokoládový dort a na něm zelenou polevou stálo: Všecko nejlepší k narozeninám, Harry!

EPIKA jako literární druh:

- epika z řec. epikos = výpravný, dějový
- má děj, který se uskutečňuje prostřednictvím vypravěče, postav
- v ději lze odlišovat pásmo postav a pásmo vypravěče
- text může být členěn do kapitol, odstavců (kapitola čtvrtá Klíčník)
- nejvíce se podobá běžnému vyjadřování
- př. **epických žánrů**: povídka, novela, pohádka, pověst, román aj.

V půlnočních ticho je dobách;
světýlka bloudí po hrobách,
a jejich modrá mrtvá zář
svítí v dnes pohřbeného tvář,
jenž na stráži — co druzí spí —
o vlastní křížek opřený
poslední z pohřbených zde dlí.

MÁCHA, K. H. *Máj*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2016 (s. 23/intermezzo I.; upraveno)

LYRIKA jako literární druh:

- lyrika z řec. lyrika melé = lyrou doprovázené verše
- nedomínuje děj
- vyjadřuje subjektivní pocity autora - nálady, dojmy, citové rozpoložení, myšlenky aj.
- zpravidla veršovaná
- řeč vázaná - psána ve verších, které spolu tvoří rýmy a sloky
- lyrický subjekt = mluvčí básnického díla
- př. **lyrických žánrů**: báseň, píseň, elegie aj.

Lyrickoepické žánry:

A byla cesta nížinou,
přes vody, luka, bažinou;
a po bažině, po sluji
modrá světélka laškují:
dvě řady, devět za sebou,
jako když s tělem k hrobu jdou;
a žabí havěť v potoce
pohřební píseň skřehoce.

„Pěkná noc, jasná — v tu dobu
spěchají živí ke hrobu;
a nežli zvíš, jsi hrobu blíž —
má milá, nic se nebojíš?—“ (...)

ERBEN, K. J. *Kytice*. Praha: Městská knihovna v Praze, 2010 (s. 37, Svatební košile; upraveno)

- spojuje se dějovost epiky a subjektivnost lyriky
- básník vypráví děj, nad vlastním dějem a jeho událostmi převažuje básníkově výpověď o jeho vlastních citech a myšlenkách, které v něm tento děj vyvolává
- př. balada aj.

MLSNÁ

Lízátka a bonbóny
sušenky a _____
zmrzlina a žvýkačky
dortíčky a _____.

Šlehačka a rakvičky
oříškové _____
věneček a špička
pendreková _____.

**DOKONČETE
VERŠE TAK, ABY
SE RÝMOVALY:**

Punčák, kostka, indiánek
teď už si dám radši _____.

Základní rýmová schémata:

Deset malých černoušků hostil děda Vševěd,
jeden z nich se zakuckal, zbylo jich jen devět.
Devět malých černoušků chtělo sypat kosům,
jeden se včas nevzbudil, zbylo jich jen osm.

Osm malých černoušků vyšlo si hrát před dům,
jeden z nich se potloukal, zbylo jich jen sedm.
Sedm malých černoušků šlo naštípat klest,
jeden z nich se posekal, zbylo jich jen šest.

Základní rýmová schémata:

Už vím, dám dopis na zrcadlo
či do košíčku na šití,
však žel dosud mě nenapadlo,
co psát, jak dopis začítí.

Maminko moje milovaná,
a v zubech konec násadky,
přemýšlím; stránka nenapsaná
čeká a čeká na řádky.

SEIFERT, J. *Maminka*. Praha: Československý spisovatel, 1986
(s. 45, První dopis mamince; upraveno)

Základní rýmová schémata:

Kouká střízlík na letadlo
a kosovi vykládá:

„V tom tak létat! V pohodlíčku!
To by byla paráda!“

„Nerouhej se. Létat umíš,
nevím, co ti schází,
řekl kosák střízlíkovi
a ztratil se v mlázi.“

Základní rýmová schémata:

Král Karel s Buškem z Vilhartic
teď zasedli si k dubovému stolu –
ti dva už pili mnohou číši spolu
a zapěli si z plných plic.

„Nuž dej sem zlaté číše, páže,
a nalej vína – dolej výš –
dnes, pane Bušku, cosi zviš!“
král Karel vesel káže.

NERUDA, J. *Balady a romance*. Praha: Městská knihovna v Praze,
2011 (s. 15, Romance o Karlu IV.; upraveno)

Básnické prostředky – přiřadte k definici pojem:

1. opakování téhož slova/slovního spojení na začátku dvou/více sousedních veršů	A. epifora
2. opakování slov/slovních spojení na konci jednoho celku a na začátku druhého	B. apostrofa
3. oslovení, obracení se na nepřítomné osoby, neživé věci	C. anafora
4. opakování slov/slovních spojení na konci verše, celku	D. epanastrofa
5. opakování stejných slov za sebou v jednom verši	E. inverze
6. porušení (obrácení) běžného pořádku slov	F. epizeuxis

Piják nezachytitelných odstínů
piják světél potopených do stínů
piják žen jichž poslouchají sny a hadi
piják žen jež pochovávají své mládí.

NEZVAL, V. *Edison* (upraveno)

Jednou zbude matičko,
po tom květu jablíčko.
Jablíčko si jádro chová,
z jádra vyrostete tu znova
jabloň, máma, na ní květ,
aby voněl celý svět.

HRUBÍN, F. *Je nám dobře na světě* (upraveno)

A když takto rozdrčeně
s bolestí tu ztrátu nese,
probodne to srdce ženě,
vzkřikne s hrůzou vyděšeně,
vzkřikne, a se chýže třese:
„Ach dítě, mé dítě drahé!
Dítě drahé - drahé - drahé!“
zahučelo v hustém lese.

ERBEN, K. J. *Kytice, Poklad* (upraveno)

Hoj, ty Štědrý večere,
ty tajemný svátku,
cože komu dobrého
neseš na památku?

ERBEN, K. J. *Kytice, Štědrý večer* (upraveno)

anafora, epifora, epanastrofa, epizeuxis, apostrofa, inverze

Vítězslav Hálek - Přilítlo jaro z daleka...

Přilítlo jaro z daleka
a všude plno touhy,
vše tlačilo se k slunci ven,
že snilo sen tak dlouhý.

Vylítly z hnízda pěnkavy
a drobné děti z chýše,
a pestré kvítí na lukách
přesladkou vůni dýše.

Z větví se lístek tlačí ven
a ptáčkům z hrdla hlásky,
a v ňadrech v srdci mlad'ounkém
– tam klíčí poupě lásky.

Úkoly k básni?

1. Zařadte úryvek do literárního druhu.
2. Kolik má báseň slok?
3. Kolik má báseň veršů?
4. Určete rýmové schéma u první sloky.
5. Má první verš první a druhé sloky stejný počet slabik?
6. Najdete v básni inverzi? Kde?

Domácí úkol:

- JIROUS, I. M. *MAGOR DĚTEM*
- KRATOCHVÍL, M. *KOUKÁ ROURA NA KOCOURA*
- MÍKOVÁ, M. *ŽVEJKAČKY*
- SEIFERT, J. *MAMINKA*
- ŠRUT, P. *ŠIŠATÝ ŠVEC A MYŠUT, VELIKÝ TŮDLE...*